

**การจัดการความรู้งานศิลปกรรมไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น
ในวัดเทวสังฆารามเพื่อการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์
และวัฒนธรรมท้องถิ่นสำหรับนักศึกษาครูสังคมศึกษา**

**The Knowledge Management of Early Rattanakosin
Period-Traditional Thai Art in Wat Thewa Sangkharam to
Local History and Culture Learning Management
for Social Studies Teacher Students**

ปรัชญา เหลืองแดง

Pratchaya Luangdaeng

อาจารย์ ดร. ประจำหลักสูตรศาสตรบัณฑิต สาขาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี

Lecturer, Dr., Bachelor of Education Program in Social Studies,
Faculty of Education, Kanchanaburi Rajabhat University

Corresponding author Email: pratchaya_ld@hotmail.com

(Received: November 7, 2019; Revised: February 17, 2019; Accepted: March 1, 2019)

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) จัดการความรู้งานศิลปกรรมไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นในวัดเทวสังฆาราม 2) เสนอแนวทางการใช้องค์ความรู้งานศิลปกรรมไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นในวัดเทวสังฆารามในการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นสำหรับนักศึกษาครูสังคมศึกษา ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 5 คน ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาและการวิเคราะห์แบบอุปนัย ผลการวิจัยมีดังนี้ 1) การจัดการความรู้งานศิลปกรรมไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นในวัดเทวสังฆาราม พบว่า วัดแห่งนี้สร้างขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น โดยปรากฏหลักฐานลายลักษณ์อักษรตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว และเริ่มชัดเจนขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หลักฐานทางศิลปกรรมที่ปรากฏภายในวัดส่วนใหญ่ มีรูปแบบและรายละเอียดที่บ่งบอกถึงอิทธิพลงานศิลปกรรมจากกรุงเทพฯ ช่วงประมาณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว 2) แนวทางการใช้องค์ความรู้งานศิลปกรรมไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นในวัดเทวสังฆารามในการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นสำหรับนักศึกษาครูสังคมศึกษา มี 3 แนวทาง คือ 1) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์และ

วัฒนธรรมที่มีอยู่ให้เป็นผลงานสร้างสรรค์หรือองค์ความรู้ใหม่ เชิงสาระทางสังคมศึกษา และการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา 2) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงผู้เรียนกับท้องถิ่น ในมิติของประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม เพื่อให้ผู้เรียนรับรู้ถึงคุณค่าและความสำคัญของท้องถิ่น และ 3) การนำองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ และมรดกศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่น มาจัดเป็นกิจกรรมเสริมการเรียนรู้ในรายวิชาที่เกี่ยวข้อง หรือโครงการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

คำสำคัญ: การจัดการความรู้ งานศิลปกรรม วัดเทวสังฆาราม การจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่น

Abstract

The purposes of this research aimed to 1) manage the knowledge of Thai art in Early Rattanakosin Period at Wat Thewa Sangkharam, 2) propose guidelines for using knowledge about Thai art in Early Rattanakosin Period at Wat Thewa Sangkharam about local history and culture learning management for social studies teacher students. The author collected the qualitative data using information from interviewing the professional and analyzed the information by content analysis. The results of the research found that: 1) The knowledge management of Thai art in early Rattanakosin period at Wat Thewa Sangkharam showed that this temple was built in early Rattanakosin period by written sources from King Nangklao of Siam. It was more obvious at King Chulalongkorn of Siam by the evidence of showing the art sources. Almost art in the temple was the forms and details that identified the influence of the art from Bangkok between King Mongkut to King Chulalongkorn of Siam period. 2) The guidelines using knowledge about Thai art in early Rattanakosin period at Wat Thewa Sangkharam about history and local culture learning management for social studies teacher students had 3 approaches: 1) activity learning management that supported the knowledge of history and culture to be creative work or new knowledge of the learning area of social studies and social studies learning management, 2) learning activity that conformed to students and local in history and culture dimension, so that students knew the value and the importance of the local area, and 3) using the knowledge of history and cultural

heritage in the local area to enhance learning activity with other subjects relevant or art and culture conversation project.

Keywords: Knowledge management, Wat Thewa Sangkhara, Local history and culture learning management

บทนำ

แผนพัฒนาการศึกษาชาติปี พ.ศ. 2560–2564 ได้มุ่งให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษา พัฒนาระบบจัดการความรู้บนฐานนวัตกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน ในการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้มีชีวิตในชุมชน และให้มีการใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า อาทิ พิพิธภัณฑ์ ห้องสมุดโบราณสถาน อุทยานประวัติศาสตร์ และการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางสังคมที่แสดงถึงวิถีชีวิตวัฒนธรรม จารีตประเพณี ศิลปหัตถกรรมที่สืบทอดมาจากอดีต (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560)

จังหวัดกาญจนบุรี เป็นแหล่งประวัติศาสตร์ที่มีร่องรอยหลักฐานทางประวัติศาสตร์อันแสดงถึงพัฒนาการของมนุษย์เรื่อยมาในทุกยุคสมัยนับตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ จนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ วัดเทวสังฆาราม เป็นวัดสำคัญแห่งหนึ่งของจังหวัดกาญจนบุรีที่มีประวัติการสร้างมาตั้งแต่ครั้งสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น และได้รับการบูรณะ ซ่อมแซมเรื่อยมา (ตรี อมาตยกุล, 2511) ภายในวัดปรากฏหลักฐานทางศิลปกรรมที่บ่งบอกถึงอิทธิพลของงานศิลปกรรมไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ที่ถ่ายทอดเรื่องราวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของชาวกาญจนบุรี เช่น พระอุโบสถเก่า พระพุทธรูป เจดีย์ ภาพจิตรกรรมฝาผนังอันสวยงามและทรงคุณค่า อย่างไรก็ตาม การรับรู้ความสำคัญของคนในพื้นที่ จะรับรู้ถึงความเก่าแก่ รวมถึงในฐานะที่เป็นพุทธศาสนสถานที่สำคัญของชาวกาญจนบุรี แต่การรับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับงานศิลปกรรมโบราณในวัดแห่งนี้ยังคงเป็นที่รู้จักในวงจำกัด ประกอบกับข้อมูลทางวิชาการเกี่ยวกับงานศิลปกรรมที่ปรากฏในปัจจุบันยังพบว่ามี การเรียบเรียงไว้ค่อนข้างน้อย

สาขาวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี (2562) มีวัตถุประสงค์ในการมุ่งเน้นผลิตนักศึกษาวิชาชีพครูสังคมศึกษาให้เป็นผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ทางสังคมศึกษา เน้นการผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ สำนึกในความเป็นไทย สอดคล้องกับพันธกิจของมหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี ที่มุ่งเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่ดำเนินตามพันธกิจของสถาบันอุดมศึกษา โดยผลิตบัณฑิตให้มีความรู้ ความสามารถ เชี่ยวชาญการปฏิบัติ มีจิตสำนึกความเป็นไทย มุ่งเน้นการพัฒนาท้องถิ่น การเป็นแหล่งเรียนรู้ และเป็นหลักทางวิชาการของท้องถิ่น เสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ ทำนุบำรุง สืบสานและสร้างสรรค์ทุนทางศิลปวัฒนธรรม เพื่อความเข้มแข็งของท้องถิ่นอย่างยั่งยืน บนพื้นฐานบริบทของท้องถิ่นจังหวัดกาญจนบุรี การศึกษาและการสร้างองค์

ความรู้ทางวิชาการในท้องถิ่นเพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์จึงเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งวิธีการในการรวบรวมและจัดทำองค์ความรู้เพื่อการใช้ประโยชน์นี้ สอดคล้องกับกระบวนการจัดการความรู้ที่อาศัยการผลิต การสร้าง การเผยแพร่แบ่งปัน และจัดเก็บทรัพยากรความรู้ทั้งจากเอกสารและประสบการณ์ของบุคคลที่มีคุณค่า (วรรณกร ทวีแก้ว, 2553) ด้วยเครื่องมือต่างๆ อย่างเป็นระบบเพื่อการถ่ายทอดและนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์

ดังนั้นการจัดการความรู้งานศิลปกรรมไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นในวัดเทวสังฆาราม เพื่อการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นสำหรับนักศึกษาครูสังคมศึกษา จึงเป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยเสริมสร้างองค์ความรู้เชิงประวัติศาสตร์และงานศิลปกรรมไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ที่สามารถใช้ประกอบการศึกษาทางประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนเป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นจังหวัดกาญจนบุรี สำหรับนักศึกษาครูสังคมศึกษา ที่เชื่อมโยงความเป็นไทยและท้องถิ่นกาญจนบุรี สู่ความผูกพันและความภาคภูมิใจในมรดกศิลปวัฒนธรรมของชาติไทย

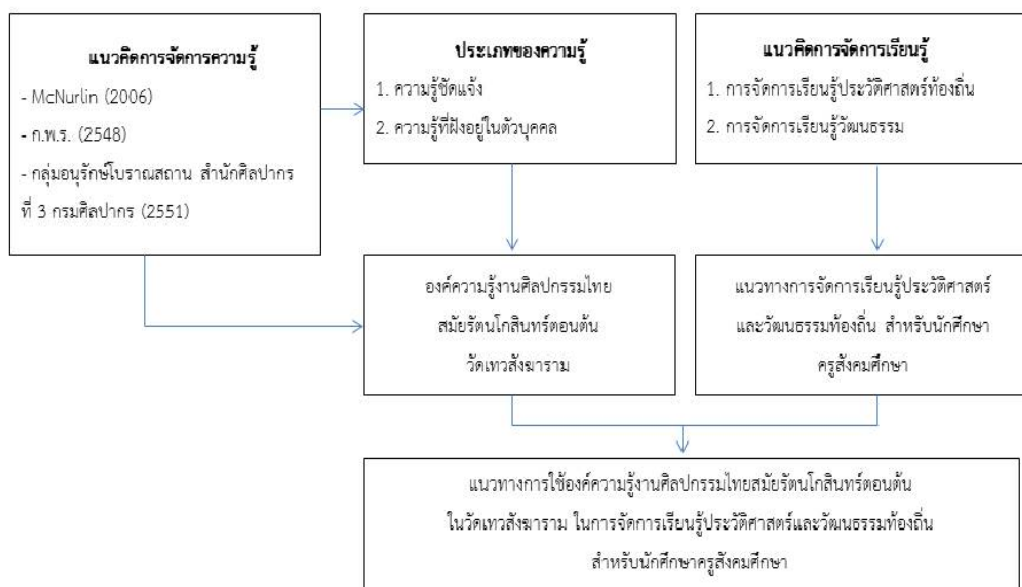
วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อจัดการความรู้งานศิลปกรรมไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นในวัดเทวสังฆาราม
2. เพื่อเสนอแนวทางการใช้องค์ความรู้งานศิลปกรรมไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นในวัดเทวสังฆารามในการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นสำหรับนักศึกษาครูสังคมศึกษา

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา
เนื้อหาเชิงประวัติศาสตร์ ได้แก่ ประวัติศาสตร์จังหวัดกาญจนบุรีสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น และประวัติวัดเทวสังฆาราม
เนื้อหาด้านงานศิลปกรรมโบราณ ได้แก่ ข้อมูลทางวิชาการประวัติศาสตร์ศิลปะ งานจิตรกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรม
เนื้อหาด้านการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้แก่ แนวคิดในการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และการจัดการเรียนรู้วัฒนธรรม
2. ขอบเขตพื้นที่ศึกษา
วัดเทวสังฆาราม พระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ ถนนเจ้าขุนเณร ตำบลบ้านเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี

กรอบแนวคิดงานวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยการใช้การเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก และการสังเคราะห์เอกสาร เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ได้แก่ แบบบันทึกข้อมูล และแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลด้วย การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) และการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic induction) โดยมีขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 รวบรวมข้อมูลพื้นฐาน

- 1.1 ศึกษา หลักการ แนวคิด เกี่ยวกับการจัดการความรู้
- 1.2 ศึกษา รวบรวมข้อมูลเชิงประวัติ และงานศิลปกรรมไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นในวัดเทวสังฆาราม จากเอกสาร งานวิจัย และหลักฐานทางงานศิลปกรรมที่ปรากฏ
- 1.3 ศึกษา รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นสำหรับนักศึกษาครูสังคมศึกษา จากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 2 สร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

- 2.1 จัดทำแบบบันทึกข้อมูล สำหรับรวบรวมข้อมูลงานศิลปกรรม ซึ่งมีลักษณะเป็นแบบบันทึกความรู้ 2 ประเภทได้แก่ 1) ความรู้แบบชัดแจ้ง (Explicit knowledge) คือ ความรู้ ข้อมูลเกี่ยวกับงานศิลปกรรม ที่สามารถสืบค้นได้จากเอกสาร และจากหลักฐานทางงานศิลปกรรม 2) ความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวบุคคล (Tacit knowledge) คือ ความรู้ ข้อมูล เกี่ยวกับงานศิลปกรรมที่ได้จากการสัมภาษณ์นักวิชาการ และปราชญ์ท้องถิ่น

2.2 จัดทำแบบสัมภาษณ์ สำหรับรวบรวมข้อมูลการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นสำหรับนักศึกษาครูสังคมศึกษา ซึ่งมีลักษณะเป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interview)

ขั้นตอนที่ 3 เก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 นำแบบบันทึกข้อมูล ไปใช้ในการรวบรวมข้อมูลงานศิลปกรรมตามแนวคิดการจัดการความรู้ โดยบันทึกความรู้ชัดแจ้ง จากเอกสาร ได้แก่ หนังสือ จดหมายเหตุ และงานวิจัยทางประวัติศาสตร์ศิลปะ และบันทึกความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวบุคคล จากการสัมภาษณ์นักวิชาการ และปราชญ์ท้องถิ่น

3.2 นำแบบสัมภาษณ์ ไปใช้ในการรวบรวมข้อมูลการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นสำหรับนักศึกษาครูสังคมศึกษา จากผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 5 คน โดยการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้วยการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal interview)

ขั้นตอนที่ 4 ศึกษาและเรียบเรียงข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวม

4.1 นำข้อมูลที่ได้จากการบันทึกข้อมูล โดยนำความรู้ชัดแจ้ง และความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวบุคคลที่ได้จากการเก็บรวบรวมมาวิเคราะห์เนื้อหา และเรียบเรียงในรูปแบบของการเขียนเชิงพรรณนา ตามแนวคิดการจัดการความรู้

4.2 นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์แบบอุปนัย และนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นสำหรับนักศึกษาครูสังคมศึกษามาวิเคราะห์เนื้อหา

4.3 สังเคราะห์แนวทางการใช้องค์ความรู้งานศิลปกรรมไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นในวัดเทวสังฆารามในการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นสำหรับนักศึกษาครูสังคมศึกษา

สรุปผลการวิจัย

1. การจัดความรู้งานศิลปกรรมไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นในวัดเทวสังฆาราม พบว่าผู้คนในท้องถิ่นมีความเชื่อเกี่ยวกับประวัติของวัดแห่งนี้ว่า สร้างขึ้นในสมัยกรุงธนบุรีภายหลังการได้รับอิสรภาพจากพม่า ก่อนการสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งเป็นเพียงข้อสันนิษฐาน และตำนานที่เล่าสืบทอดกันมาจากคนในท้องถิ่น ในขณะที่หลักฐานลายลักษณ์อักษรที่เกี่ยวข้องกับวัดเทวสังฆารามนั้น ปรากฏในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว และเริ่มชัดเจนขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หลักฐานทางศิลปกรรมที่ปรากฏภายในวัดแทบทั้งหมด มีรูปแบบและรายละเอียดที่บ่งบอกถึงอิทธิพลงานศิลปกรรมจากกรุงเทพฯ ช่วงประมาณรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

หลักฐานทางศิลปกรรมที่ปรากฏ แบ่งเป็น 3 ประเภท คือ 1) สถาปัตยกรรม 2) ประติมากรรม และ 3) จิตรกรรม รูปแบบของงานศิลปกรรมทั้ง 3 ประเภท มีรูปแบบและรายละเอียดที่บ่งบอกถึงงานศิลปกรรมช่วงประมาณ รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทั้งนี้จากการวิเคราะห์รูปแบบของศิลปกรรมร่วมกับหลักฐานลายลักษณ์อักษร อาจพอสันนิษฐานในขั้นต้นได้ว่า งานศิลปกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นในวัดเทพสังฆาราม นั้น มีเพียงพระประธานของอุโบสถเท่านั้น ที่พอจะมีความเป็นไปได้ว่าสร้างขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวสำหรับสถาปัตยกรรมและจิตรกรรมล้วนได้รับการสร้างหรือบูรณปฏิสังขรณ์ขึ้นใหม่ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแทบทั้งสิ้น อันสอดคล้องกับหลักฐานลายลักษณ์อักษรที่ได้ระบุไว้ถึงการรื้อและสร้างพระอุโบสถเมื่อคราวเสด็จประพาสไทรโยค ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในปี พ.ศ. 2431

2. แนวทางการใช้องค์ความรู้งานศิลปกรรมไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นในวัดเทพสังฆารามในการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นสำหรับนักศึกษาครูสังคมศึกษา ประกอบด้วยหลักการในการจัดการเรียนรู้ แนวคิดในการจัดการเรียนรู้และแนวทางในการจัดการเรียนรู้ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้ 1) หลักการในการจัดการเรียนรู้ ได้แก่ 1.1) การพัฒนาผู้เรียนให้ครอบคลุมทั้ง ด้านความรู้ ทักษะ และ เจตคติที่ดีต่อท้องถิ่น 1.2) การกำหนดบทบาทผู้สอน ผู้เรียน เนื้อหา และสิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ให้ชัดเจน 2) แนวคิดในการจัดการเรียนรู้ ได้แก่ 2.1) การจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ท้องถิ่น 2.2) แนวทางการจัดการเรียนรู้วัฒนธรรม 3) แนวทางในการจัดการเรียนรู้ ได้แก่ 3.1) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่มีอยู่ให้เป็นผลงานสร้างสรรค์หรือองค์ความรู้ใหม่ เชิงสาระทางสังคมศึกษา และการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา 3.2) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงผู้เรียนกับท้องถิ่น ในมิติของประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม เพื่อให้ผู้เรียนรับรู้ถึงคุณค่าและความสำคัญของท้องถิ่น และ 3.3) การนำองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ และมรดกศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่น มาจัดเป็นกิจกรรมเสริมการเรียนรู้ในรายวิชาที่เกี่ยวข้อง หรือโครงการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ซึ่งในแต่ละแนวทางจะมีตัวอย่างกิจกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการองค์ความรู้ งานศิลปกรรมไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นในวัดเทพสังฆารามที่ได้จากการจัดการความรู้ ผลการศึกษาสามารถสังเคราะห์เป็นภาพแนวทางการใช้องค์ความรู้งานศิลปกรรมไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นในวัดเทพสังฆารามในการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นสำหรับนักศึกษาครูสังคมศึกษา ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แนวทางการใช้องค์ความรู้งานศิลปกรรมไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น
ในวัดเทวสังฆารามในการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์และ
วัฒนธรรมท้องถิ่น สำหรับนักศึกษาครูสังคมศึกษา

การอภิปรายผล

1. การจัดการความรู้งานศิลปกรรมไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นในวัดเทวสังฆาราม เป็นการรวบรวมจัดหมวดหมู่ และนำเสนอองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับงานศิลปกรรมไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ที่ปรากฏในวัดเทวสังฆาราม ตำบลบ้านเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี โดยกำหนดประเภทของความรู้เป็น 2 ประเภท คือ ความรู้ชัดแจ้ง และความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวบุคคล สอดคล้องกับประเภทของความรู้ตามแนวคิดการจัดการความรู้ ที่กำหนดประเภทของความรู้เป็น 2 ประเภทคือ 1) ความรู้ชัดแจ้ง (Explicit knowledge) เป็นความรู้ที่จัดทำไว้เป็นเอกสารเรียบร้อยแล้ว และ 2) ความรู้ฝังลึก หรือความรู้ซ่อนเร้น (Tacit knowledge) เป็นความรู้ที่ฝังตรึงอยู่ในแต่ละบุคคล (กลุ่มอนุรักษ์โบราณสถานสำนักศิลปากรที่ 3 (กรมศิลปากร, 2551; อุไรวรรณ แยมแสงสังข์, 2555) กระบวนการในการรวบรวมข้อมูลงานศิลปกรรมยังสอดคล้องกับหลักการสำคัญของกระบวนการจัดการความรู้ อันได้แก่การสร้างฐานความรู้ การจัดเก็บรวบรวมความรู้ และการประยุกต์ใช้ความรู้ให้เกิดประโยชน์ (McNurlin, & Spargue, 2006; สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) และสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ, 2548) ผลที่ได้จากการจัดการความรู้งานศิลปกรรมไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นในวัดเทวสังฆาราม แบ่งเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลเชิงประวัติของวัดเทวสังฆาราม เป็นการกล่าวถึงประวัติความเป็นมาของวัดเทวสังฆาราม จากเอกสารและการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ผลการจัดการความรู้พบว่าวัดแห่ง

นี้อาจมีความเป็นมาตั้งแต่ก่อนถึงช่วงแรกของการสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ซึ่งเป็นเพียงข้อสันนิษฐานจากตำนานที่เล่าสืบต่อกันมาของคนในท้องถิ่น แต่หลักฐานลายลักษณ์อักษรที่เกี่ยวข้องกับประวัติของวัด เริ่มปรากฏในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว อย่างไรก็ตามวัดเทวสังฆารามถือเป็นวัดสำคัญที่รวบรวมหลักฐานทางงานศิลปกรรมไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นในช่วงประมาณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ส่วนที่ 2 องค์ความรู้งานศิลปกรรมไทยโบราณสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ซึ่งจัดหมวดหมู่ของงานศิลปกรรมเป็น 3 ประเภท คือ 1) สถาปัตยกรรม 2) ประติมากรรม และ 3) จิตรกรรม

1. สถาปัตยกรรม แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1.1 อาคารหลังคาคลุม ประกอบด้วย พระอุโบสถ และหอรบซัง รูปแบบของพระอุโบสถเมื่อเปรียบเทียบกับรูปแบบงานศิลปกรรม พบว่ามีความใกล้เคียงกับรูปแบบและแนวคิดในการสร้างสถาปัตยกรรมในช่วงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สอดคล้องกับหลักฐานลายลักษณ์อักษรที่ปรากฏในพระราชวินิจฉัยเสด็จประพาสไทรโยคของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่กล่าวถึงการรื้อและสร้างพระอุโบสถใหม่ในคราวเสด็จประพาสไทรโยคเมื่อปี พ.ศ.2431 ส่วนหอรบซังไม่ปรากฏหลักฐานลายลักษณ์อักษร แต่หากสันนิษฐานจากรูปแบบแล้วมีความคล้ายกับรูปแบบของหอรบซังที่พบในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

1.2 เจดีย์ ประกอบด้วย เจดีย์ทรงเครื่อง และเจดีย์ทรงระฆัง 6 เหลี่ยม รูปแบบของเจดีย์ทรงเครื่องที่ปรากฏในวัดเทวสังฆารามในภาพรวม มีความคล้ายกับเจดีย์ทรงเครื่องที่นิยมสร้างกันในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น โดยเฉพาะเจดีย์รายหรือเจดีย์บริวารที่มักทำชุดฐานสิงห์จำนวน 2 ฐาน (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2556) ส่วนเจดีย์ทรงระฆังหกเหลี่ยม หรือกลุ่มเจดีย์ทองสันนิษฐานว่าอาจเป็นรูปแบบที่เกิดจากการสร้างสรรค์ของฝีมือช่างในท้องถิ่นประกอบกับอิทธิพลของรูปแบบเจดีย์มอญ-พม่า และอิทธิพลจากกรุงเทพฯ

2. ประติมากรรม ประติมากรรมสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นที่สำคัญ คือ พระประธานของอุโบสถ มีพุทธลักษณะโดยรวมคล้ายกับพระพุทธรูปในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยเฉพาะ ลักษณะของพระพักตร์ที่ดูสงบนิ่งอย่างห้วน และนิ้วพระหัตถ์ ทั้ง 4 ที่ยาวเสมอกัน

3. จิตรกรรม งานจิตรกรรมฝาผนังวัดเทวสังฆาราม มีลักษณะการเขียนภาพที่คล้ายกับงานจิตรกรรมในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ลักษณะการเล่าเรื่องของงานจิตรกรรม แบ่งเป็น 3 ลักษณะ คือ การเขียนภาพเล่าเรื่องพุทธประวัติ ภาพเทพชุมนุม ภาพวิจิตรวิเศษ ภาพนรกภูมิ และ ภาพที่ได้รับอิทธิพลจากวรรณกรรม

ส่วนที่ 3 บทสรุป รูปแบบและรายละเอียดงานศิลปกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นที่ปรากฏในวัดเทพสังหาราม ล้วนแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของงานศิลปกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นจากกรุงเทพฯ ช่วงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ด้วยฝีมือช่างท้องถิ่นที่ได้รับอิทธิพลจากช่างกรุงเทพฯ หรืออาจมีช่างจากกรุงเทพฯ ร่วมในการสร้างสรรค์งานด้วย ลักษณะการผสมผสานฝีมือช่างท้องถิ่นและฝีมือช่างหลวงนี้ มีให้พบเห็นโดยทั่วไปในกลุ่มวัดที่อยู่นอกเขตกรุงเทพฯ ทั้งนี้เมื่อพิจารณาประกอบกับข้อมูลเอกสารจะพบได้ว่าเมืองกาญจนบุรีที่ตั้งอยู่บริเวณถนนปากแพรกนั้นเป็นเส้นทางการค้าและการเดินทางทางน้ำที่สำคัญ ตลอดจนในช่วงระยะเวลาดังกล่าวเป็นช่วงที่สถานการณ์บ้านเมืองปราศจากการศึกสงครามกับพม่า ปัจจัยดังกล่าวส่งผลให้งานศิลปกรรมแบบกรุงเทพฯ ได้เข้ามามีอิทธิพลต่อรูปแบบและแนวคิดในการสร้างสรรค์งานศิลปกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นที่ปรากฏในวัดเทพสังหาราม

2. แนวทางการใช้องค์ความรู้งานศิลปกรรมไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ในวัดเทพสังหาราม ในการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นสำหรับนักศึกษาครูสังคมศึกษา เป็นการนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การศึกษาเอกสารเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นสำหรับนักศึกษาครูสังคมศึกษา มาสังเคราะห์แนวทางการใช้องค์ความรู้งานศิลปกรรมไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นในการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นสำหรับนักศึกษาครูสังคมศึกษา ผลจากการศึกษา มีรายละเอียดดังนี้

2.1 หลักการในการจัดการเรียนรู้ ผู้ให้ข้อมูลหลักได้เสนอไว้ในแนวทางเดียวกัน คือ

1.1) การพัฒนาผู้เรียนให้ครอบคลุมทั้ง ด้านความรู้ ทักษะ และ เจตคติที่ดีต่อท้องถิ่น หลักการดังกล่าวสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายในการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของ สิริวรรณ ศรีพหล (2554) และเฉลิม มลิลา (2522) ที่กล่าวว่าทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นของตน จะนำไปสู่ความเข้าใจและการสร้างจิตสำนึกของความรักและความภาคภูมิใจและความผูกพันในท้องถิ่นซึ่งเป็นแผ่นดินเกิด และเป็นการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความรู้ การพัฒนาทางปัญญา และสติปัญญา รวมทั้งเป็นพื้นฐานในการแสวงหาความรู้ในแขนงต่างๆ ได้เป็นอย่างดี 1.2) การกำหนดบทบาทผู้สอน ผู้เรียน เนื้อหา และสิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ให้ชัดเจน สอดคล้องกับแนวคิดและองค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้ของฮิลล์ (Hills, 1982) และมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ (2557) ที่เสนอว่า การจัดการเรียนรู้อาจจัดการเรียนรู้ คือ กระบวนการให้การศึกษาแก่ผู้เรียน ซึ่งต้องอาศัยปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน บรรยากาศทางจิตวิทยาที่เอื้อต่อการเรียนรู้ รวมถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับบรรยากาศทางจิตวิทยาในชั้นเรียนด้วย

2.2 แนวคิดในการจัดการเรียนรู้ ได้จากการศึกษาจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ 2.1) การจัดการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เป็นแนวคิดของการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียน เกิดความรู้ ทักษะ กระบวนการ และเจตคติในการเรียนที่เน้นในเรื่องของ

ความภาคภูมิใจ และความผูกพันของผู้เรียนกับท้องถิ่น ผ่านวิธีการจัดการเรียนการสอนลักษณะต่าง ๆ โดยจะต้องให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์ในการเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้ และหลักฐานที่มีอยู่ในท้องถิ่น (สิริวรรณ ศรีพหล, 2553; ศศิพัชร จำปา, 2558; วลัยลักษณ์ ทรงศิริ, 2557) 2.2) แนวทางการจัดการเรียนรู้วัฒนธรรม เป็นแนวคิดในการจัดการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนได้มีปฏิสัมพันธ์กับแหล่งเรียนรู้และสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เหมาะสม ผู้เรียนจะต้องได้รับการพัฒนาทั้งความรู้ ทักษะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทักษะการตอบสนองต่อวัฒนธรรม และสำนึกในความเป็นท้องถิ่น (Moran, 2001; Villegas & Lucas, 2002; ยิงยง เรืองทอง, 2542) ซึ่งสอดคล้องกับจุดประสงค์สำคัญของการเรียนการสอนแนวคิดตามทฤษฎีการเรียนรู้ตามแนวคิดของ Bloom Taxonomy (Bloom, Engelhart, Furst, Hill, & Krathwohl, 1956) โดยการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนี้เป็นพฤติกรรมทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้ความคิดหรือด้านพุทธิพิสัย ด้านทักษะกระบวนการหรือด้านทักษะพิสัย ด้านเจตคติหรือด้านจิตพิสัย แนวคิดในการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่น จากการศึกษาเอกสารสามารถสรุปในรูปแบบตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แนวคิดในการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่น

การจัดการเรียนการสอน วิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น	แนวทางการจัดการเรียนรู้วัฒนธรรม
1. การจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีการประวัติศาสตร์บอกเล่า 2. การสำรวจหลักฐานทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น 3. การจัดการเรียนรู้ที่เน้นการวิจัย 4. การจัดโครงการต่าง ๆ ทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น 5. การศึกษานอกสถานที่ 6. การจัดการเรียนรู้โดยเน้นกระบวนการสืบสวน สอบสวน	1. สร้างบรรยากาศในชั้นเรียนให้เกิดการเรียนรู้และกระบวนการคิดจาก การร่วมมือและปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น 2. มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ด้วย การสำรวจ ตั้งข้อสันนิษฐาน เขียนรายงาน การสัมภาษณ์ และสะท้อนคิด และนำเสนอเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ เชื้อชาติ ชนชั้น ขนบธรรมเนียม ประเพณี ค่านิยม และศาสนา 3. การใช้ชุมชนของตนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม 4. การประยุกต์ใช้วัฒนธรรมในเชิงสร้างสรรค์ และเกิดประโยชน์

แนวคิดในการจัดการเรียนรู้ดังกล่าวจะเป็นฐานคิดในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ของแนวทางการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นสำหรับนักศึกษาครูสังคมศึกษา

3. แนวทางในการจัดการเรียนรู้ จากการสังเคราะห์ผลจากการสัมภาษณ์ การศึกษาเอกสาร และองค์ความรู้งานศิลปกรรมที่ได้จากการจัดการความรู้ มีดังนี้

3.1 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่มีอยู่ให้เป็นผลงานสร้างสรรค์หรือองค์ความรู้ใหม่ เชิงสาระทาง

สังคมศึกษา และการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา สอดคล้องกับแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเอง (Devries, & Zan, 1992; Jonassen, 1992; วัชรรา เล่าเรียนดี, 2556; ทิศนา แหมมณี, 2550) ที่มีแนวคิดที่ว่าเป้าหมายของการสอนจะเปลี่ยนจากการถ่ายทอดให้ผู้เรียนได้รับสาระความรู้ที่แน่นอนตายตัวไปสู่การสาธิตกระบวนการแปลและสร้างความหมายที่หลากหลาย การเรียนรู้ทักษะต่างๆ จะต้องให้มีประสิทธิภาพถึงขั้นทำได้ และแก้ปัญหาจริง ตัวอย่างกิจกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการองค์ความรู้งานศิลปกรรมไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นในวัดเทวสังฆารามที่ได้จากการจัดการความรู้มี 8 กิจกรรม คือ

3.1.1 ให้ผู้เรียนตีความจิตรกรรมภาพพุทธประวัติในอุโบสถวัดโดยศึกษาเปรียบเทียบกับเรื่องราวพุทธประวัติตอนต่าง ๆ

3.1.2 ให้ผู้เรียนฝึกสังเกต ตั้งคำถาม และวิเคราะห์เกี่ยวกับอิทธิพลของศิลปกรรมแหล่งอื่น ๆ และเอกลักษณ์ความเป็นท้องถิ่นจากงานศิลปกรรมที่ปรากฏภายในวัด

3.1.3 ให้ผู้เรียนสังเกต วิเคราะห์และอธิบายถึงวิถีชีวิตวัฒนธรรมที่ปรากฏในงานจิตรกรรมฝาผนังอุโบสถ

3.1.4 ให้ผู้เรียนเชื่อมโยงองค์ความรู้งานศิลปกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ตามศาสตร์ทางสังคมศึกษา

3.1.5 ให้ผู้เรียนพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้โดยใช้องค์ความรู้ จากการศึกษา งานศิลปกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นในวัดตามศาสตร์ทางสังคมศึกษา

3.1.6 ให้ผู้เรียนจัดโครงการ กิจกรรม หรือการอบรมเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยใช้ข้อมูลและองค์ความรู้จากงานศิลปกรรมในวัด

3.1.7 ให้ผู้เรียนจัดกิจกรรมอนุรักษ์มรดกศิลปวัฒนธรรมไทยในท้องถิ่น โดยใช้วัดเทวสังฆารามเป็นแหล่งเรียนรู้

3.1.8 มอบหมายให้ผู้เรียนจัดโครงการเผยแพร่ความรู้ หรือนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ทางสังคมศึกษาที่ได้จากการศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นจากงานศิลปกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นในวัด

ตัวอย่างกิจกรรมการเรียนรู้มีฐานคิดจาก แนวคิดในการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นในตารางที่ 1 คือ การจัดการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ข้อ 2 การสำรวจหลักฐาน ข้อ 3 การจัดการเรียนรู้ที่เน้นการวิจัยทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและ ข้อ 6 การจัดโครงการต่าง ๆ ทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น รวมทั้งแนวทางการจัดการเรียนรู้วัฒนธรรม ข้อ 2 มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ด้วยการสำรวจ ตั้งข้อสันนิษฐาน เขียนรายงาน การสัมภาษณ์ สะท้อนคิด และนำเสนอเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ เชื้อชาติ ชนชั้น ชนบทธรรมเนียม ประเพณี ค่านิยม และศาสนา ข้อ 3 การใช้ชุมชนของตนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม และข้อ 4 การประยุกต์ใช้วัฒนธรรมในเชิงสร้างสรรค์และเกิดประโยชน์

3.2 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงผู้เรียนกับท้องถิ่น ในมิติของประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม เพื่อให้ผู้เรียนรับรู้ถึงคุณค่าและความสำคัญของท้องถิ่น สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตพิสัย ตามแนวคิดของแอนเดอร์สัน และเกรธวอลล์ (Anderson & Krathwohl อ้างถึงใน เมธิณี วงศ์วานิช รัชภาภรณ์, 2558) ที่ให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของค่านิยม และเกิดเจตคติที่ดีต่อค่านิยมด้วยการกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดพฤติกรรมสำคัญคือ การสร้างมโนทัศน์ ในคุณค่านั้นๆ และจัดระบบคุณค่านั้น และสอดคล้องกับทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเอง ที่สิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมที่แต่ละสังคมสร้างขึ้น ดังนั้นสถาบันสังคมต่างๆ มีอิทธิพลต่อการพัฒนาการของแต่ละบุคคล (วัชรรา เล่าเรียนดี, 2556; Jonassen, 1992) ตัวอย่างกิจกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการองค์ความรู้งานศิลปกรรมไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นในวัดเทวสังฆารามที่ได้จากการจัดการความรู้ 9 ตัวอย่าง คือ

3.2.1 ให้ผู้เรียนสัมภาษณ์คนในชุมชนเกี่ยวกับสมภารเสี่ยงผู้สร้างวัด ตามวิธีการประวัติศาสตร์บอกเล่าและจัดทำรายงาน

3.2.2 ให้ผู้เรียนสัมภาษณ์ปราชญ์ชุมชนเกี่ยวกับประวัติวัด ตามวิธีการประวัติศาสตร์บอกเล่า และจัดทำรายงาน

3.2.3 ให้ผู้เรียนสำรวจงานศิลปกรรม เช่น สถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรม ที่มีความคล้ายคลึงกับงานศิลปกรรมในวัด จากแหล่งเรียนรู้งานศิลปกรรมในบริเวณใกล้เคียง

3.2.4 ให้ผู้เรียนเขียนสะท้อนคิดเกี่ยวกับประโยชน์และคุณค่าของงานศิลปกรรมที่ปรากฏภายในวัด

3.2.5 ให้ผู้เรียนอธิบายถึงความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่มีผลต่อการสร้างสรรค์ศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นโดยใช้งานศิลปกรรมในวัดเป็นตัวอย่างหรือกรณีศึกษา

3.2.6 ให้ผู้เรียนตั้งข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับวัดทั้ง 5 แห่ง ที่รัชกาลที่ 3 ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นในเมืองกาญจนบุรี จากเอกสารประเภทลายลักษณ์อักษร และไม่ใช้ลายลักษณ์อักษร

3.2.7 ให้ผู้เรียนศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางภูมิศาสตร์ การเมือง การปกครอง และศาสนาที่มีผลต่อการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาและศิลปวัฒนธรรมภายในวัด

3.2.8 ให้ผู้เรียนตั้งข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับอายุของงานศิลปกรรมภายในวัดและร่วมกันหาข้อสรุปโดยใช้วิธีการและหลักฐานที่น่าเชื่อถือและเป็นไปได้

3.2.9 ให้ผู้เรียนพิสูจน์ข้อเท็จจริงที่ปรากฏในหนังสือและเอกสาร ด้วยการสืบค้นหลักฐานชั้นต้นที่เกี่ยวข้องกับการสร้างวัด

ตัวอย่างกิจกรรมการเรียนรู้มีฐานคิดจากแนวคิดในการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมท้องถิ่นในตารางที่ 1 คือ การจัดการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ข้อ 1 การจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีการประวัติศาสตร์บอกเล่า ข้อ 2 การสำรวจหลักฐานทางประวัติศาสตร์

ท้องถิ่น และข้อ 4 การจัดการเรียนรู้โดยเน้นกระบวนการสืบสวนสอบสวนรวมทั้ง แนวคิดในการจัดการเรียนรู้วัฒนธรรม ข้อ 1 สร้างบรรยากาศในชั้นเรียนให้เกิดการเรียนรู้และกระบวนการคิดจาก การร่วมมือและปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ข้อ 2 มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ด้วยการสำรวจ ตั้งข้อสันนิษฐาน เขียนรายงาน การสัมภาษณ์สะท้อนคิด และนำเสนอเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ เชื้อชาติ ชนชั้น ขนบธรรมเนียม ประเพณี ค่านิยม และศาสนา และข้อ 3 การใช้ชุมชนของตนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม

3.3 การนำองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ และมรดกศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่น มาจัดเป็นกิจกรรมเสริมการเรียนรู้ในรายวิชาที่เกี่ยวข้อง หรือโครงการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม สอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้ตามทฤษฎีการสร้างความรู้ ที่เน้นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนร่วมกันเรียนรู้ตามทฤษฎีการสร้างความรู้ที่เชื่อว่าความรู้หรือการเรียนรู้เรื่องใหม่ เป็นองค์ประกอบหนึ่งของประสบการณ์เดิม แนวคิดเกี่ยวกับความรู้ และวิธีการได้มาซึ่งความรู้ ได้มาจากการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นและสิ่งแวดล้อมอย่างกระตือรือร้น (วัชรนา เล่าเรียนดี, 2556; Jonassen, 1992) ตัวอย่างกิจกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการองค์ความรู้งานศิลปกรรมไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นในวัดเทวสังฆารามที่ได้จากการจัดการความรู้ 3 ตัวอย่าง คือ

3.3.1 ผู้สอนจัดกิจกรรมจับคู่ระหว่างจิตรกรรมฝาผนังพุทธประวัติแบบไทย ประเพณีภายในอุโบสถกับภาพพุทธประวัติศิลปะแบบร่วมสมัย

3.3.2 ผู้สอนจัดกิจกรรมบรรยายให้ความรู้องค์ความรู้งานศิลปกรรมไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นภายในวัดแก่ผู้เรียน

3.3.3 ผู้สอนจัดกิจกรรมกลุ่มวอล์คแรลลี่ภายในวัด เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักและเกิด ความสนใจในงานศิลปกรรมประเภทต่าง ๆ

ตัวอย่างกิจกรรมการเรียนรู้มีฐานคิดจาก แนวคิดในการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมท้องถิ่นในตารางที่ 1 คือ การจัดการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ข้อ 5 การศึกษานอกสถานที่ รวมทั้งแนวคิดในการจัดการเรียนรู้วัฒนธรรม ข้อ 3 การใช้ชุมชนของตนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม

ข้อเสนอแนะ

1. องค์ความรู้งานศิลปกรรมไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นภายในวัดเทวสังฆาราม ในปัจจุบันยังมีการศึกษาค้นคว้าในรูปแบบของงานวิจัยค่อนข้างน้อย ดังนั้นในการศึกษาครั้งต่อไปอาจมีการศึกษาหรือการจัดการความรู้ในรูปแบบของงานวิจัย โดยศึกษาอย่างละเอียดทั้งสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และงานจิตรกรรม ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาและการอนุรักษ์

2. แนวทางการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นในการวิจัยครั้งนี้อาจนำไปใช้การพัฒนาเป็นรูปแบบ หรือกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นได้ในโอกาสต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่อง การจัดการความรู้งานศิลปกรรมไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นในวัดเทวสังฆารามเพื่อการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นสำหรับนักศึกษาครูสังคมศึกษา ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี ปีงบประมาณ 2561 ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่ง

เอกสารอ้างอิง

กรมศิลปากร, สำนักศิลปากรที่ 3 พระนครศรีอยุธยา, กลุ่มอนุรักษ์โบราณสถาน. (2551).

โครงการจัดทำ องค์ความรู้ด้านการสำรวจสถาปัตยกรรมเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถาน:

อาคารประเภทเครื่องมุงปีงบประมาณ 2551. พระนครศรีอยุธยา: ผู้แต่ง.

เฉลิม มลิลา. (2522). **หลักการและวิธีการสอนประวัติศาสตร์ในโรงเรียนมัธยม**. กรุงเทพฯ:

ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ตรี อมาตยกุล. (2511). **นำเที่ยวจังหวัดกาญจนบุรี ใน พุทธศาสนคติ และรวมเรื่องเมือง**

กาญจน์. พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระเทพมงคลรังสี (ดี พุทธโชติ)

เจ้าอาวาสวัดเทวสังฆาราม และเจ้าคณะจังหวัดกาญจนบุรี ณ เมรุวัดเทวสังฆาราม

กาญจนบุรี วันที่ 7 เมษายน 2511. ม.ป.ท.: ม.ป.พ.

ทิตนา แคมมณี. (2550). **ศาสตร์การสอน องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มี**

ประสิทธิภาพ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี. คณะครุศาสตร์. สาขาวิชาสังคมศึกษา. (2562). **หลักสูตร**

ครุศาสตรบัณฑิตสาขาวิชาสังคมศึกษา (4 ปี) (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2562).

(เอกสารอัดสำเนา).

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์. (2557). **คู่มือการจัดระบบการเรียน**

การสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้. พระนครศรีอยุธยา: เทียนวัฒนา พรินท์ติ้ง.

เมธินี วงศ์วานิช รัชมากากรณ์. (2558). **แนวคิดจิตตปัญญาศึกษาสู่การปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ:

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ยิ่งยง เรื่องทอง. (2542). **พื้นฐานวัฒนธรรม**. อุบลราชธานี: ภาควิชาสังคมวิทยา

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี.

- วรรณกร ทวีแก้ว. (2553). การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วลัยลักษณ์ ทรงศิริ. (2557). ปฏิบัติการประวัติศาสตร์ท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: มุลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์.
- วัชร เล่าเรียนดี. (2556). รูปแบบและกลยุทธ์การจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาทักษะการคิด. นครปฐม: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ศศิพัชร จำปา. (2558). การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นโดยใช้แหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์เพื่อส่งเสริมกระบวนการคิดทางประวัติศาสตร์. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาสถาปัตยกรรมและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ศักดิ์ชัย สายสิงห์. (2556). พุทธศิลป์สมัยรัตนโกสินทร์ พัฒนาการของงานช่าง และแนวคิดที่ปรับเปลี่ยน. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.
- สิริวรรณ ศรีพหล. (2553). การจัดการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์ในสถานศึกษา. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) และสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ. (2548). **การจัดการความรู้จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). **แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579**. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.
- อุไรวรรณ แยมแสงสังข์. (2555). **การจัดการองค์ความรู้เบื้องต้น**. กรุงเทพฯ: โอเค๊ปป เพรส.
- Bloom, B., Engelhart, M., Furst, E., Hill, W., & Krathwohl. D. (1956). **Taxonomy of educational objectives: The classification of educational goals. Handbook I: Cognitive domain**. New York: Long Man Green.
- Devries, R., & Zan, B. (1992, Spring). Study compares teachers and classroom atmospheres. **The constructivist**, 12(2): 1-2, 3-6.
- Hills, P.J. A . (1982). **Dictionary of education**. London: Routledge & Kegan Payi.
- Jonassen, D. H. (1992). **Evaluating constructivist learning: Constructivism and the technology of instruction**. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- McNurlin, B.C., & Spargue, R.H. (2006). **Information systems management in practice** (7th ed.). New Jersey: Pearson Education International.

Moran, P. (2001). **Language-and-culture In teaching culture: Perspectives in practice**. Boston, MA: Heinle & Heinle.

Villegas, A. M., & Lucas, T. (2002). **Educating culturally responsive teachers: A coherent approach**. Albany, NY: SUNY Press.